

Віталій Тучинський

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
кандидат історичних наук, доцент (Україна)
e-mail: tuchinsky_v@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1530-8409>
ResearcherID: M-7080-2018

Богдан Левченко

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
аспірант (Україна)
e-mail: bogdanlev1997@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9963-5513>

**Молдавська Автономна Радянська Соціалістична Республіка
у складі УРСР 1924-1940 рр.: історіографія**

Анотація. Метою статті є дослідження та характеристика наукових праць вітчизняних та зарубіжних істориків приурочених Молдавській Автономній Радянській Соціалістичній Республіці – національно-державному утворенню, що існувало у складі Української Радянської Соціалістичної Республіки протягом 1924-1940 рр. **Методологія дослідження** ґрунтується на загальних науково-дослідницьких принципах історизму, об'єктивності, науковості та спеціальних історичних методах історіографічного, логічного та джерелознавчого аналізу, а також наративному та проблемно-хронологічному. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що у ній проведено комплексне дослідження наукового доробку українських та молдовських вчених проблем, пов'язаних із утворенням, особливостями соціально-економічного та етнонаціонального розвитку, а також ліквідації Молдавської Автономної Республіки. **Висновки.** Історіографію обраної проблеми можна розділити на кілька основних періодів. Перший із них складають праці радянських дослідників. Виходячи із методологічних засад, якими вони користувалися, можна зауважити, що предметом їх досліджень були історичні передумови утворення Республіки та її успіхи у справі соціалістичного будівництва. Значну увагу в їх працях приділено національно-культурному будівництву, розвитку освіти та культури. Другий період охоплює праці сучасних українських вчених. Саме на початку 1990-х рр. склалися сприятливі умови для об'єктивного вивчення раніше невідомих та замовчуваних сторінок історії МАРСР. Це стосується передусім дослідження справжніх причин її створення, національного складу населення, масових репресій міжвоєнного періоду, а також зовнішньополітичних передумов ліквідації Автономної Республіки у 1940 р. До третього етапу ми відносимо науковий доробок істориків Республіки Молдови. Його характерною рисою є дослідження державотворчих процесів, що відбувалися в Республіці та їх вплив на формування національної свідомості молдовського населення. До четвертого слід віднести праці дослідників Придністровської Молдавської Республіки. Ними активно вивчаються краєзнавчі проблеми історії МАРСР та історія окремих населених пунктів регіону. Методологічні принципи, якими вони користуються дають підстави вважати їх частиною проросійської та відкрито антимолдовської історіографії.

Ключові слова: МАРСР, історіографія, джерелознавство, історіографічна концепція, наукова школа, національна політика, міжнаціональні відносини, політична боротьба.

Постановка проблеми. У 2024 р. виповниться 100 років з часу утворення на лівобережжі Дністра Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки, що перебувала у складі УРСР протягом 1924-1940 рр. Утворення Молдавської АРСР на території, де завжди переважало українське населення, зумовлювалось не інтересами місцевих молдован, а бажанням приєднати Бессарабію до складу СРСР і поширити ідеї більшовицької революції на Південь Європи. Ліквідація Автономної Республіки у 1940 р. та приєднання невеликої частини її території до новоствореної МРСР призвело у кінці 1980-х рр. до виникнення Придністровської проблеми, яка у сучасних умовах створює реальну загрозу суверенітету та незалежності України і залишається далекою до свого вирішення. Не зважаючи на наявність певної кількості праць вітчизняних та зарубіжних дослідників вказаної проблеми, історія Молдавської Автономної Республіки і сьогодні залишається маловідомою сторінкою

.....
національно-територіального будівництва та україно-молдовських взаємин у міжвоєнний період і викликає значний науковий інтерес.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Головними джерелами для нашого аналізу були опубліковані документи і матеріали. Однак, варто зауважити про те, що дослідник історії Молдавської Автономної Республіки може використати вкрай мало опублікованих документальних джерел. У різний час було видано лише два невеликі за обсягом збірники документів [Сборник документов, 1964; Сборник официальных ..., 1993]. Найбільш цікавим із них є документальне видання «Начало большого пути. Сборник документов и материалов к 40-летию образования МАССР», що був виданий у 1964 р. Книга містить близько п'ятидесяти ідеологічно витриманих документів переважно постанови та рішення вищих органів більшовицької партії та органів державної влади, що стосувалися утворення Автономної Республіки [Сборник документов, 1964].

Першу спробу дослідити історіографію вказаної проблеми здійснили на початку у 1970-х рр. історики Молдови [Мохов, 1973]. Окремі аспекти історіографії політичного та етнокультурного розвитку МАССР розглядаються у дослідженні О. Рафальського [Рафальский, 2000]. Актуальні проблеми утворення Автономної Республіки в сучасній молдовській історіографії досліджуються у науковій розвідці О. Галущенко [Галущенко, 2003]. Особливий інтерес викликає дисертаційне дослідження Ю. Бабюха, що містить характеристику надбань вітчизняної та зарубіжної історіографії обраної нами теми [Бабюх, 2012]. Однак вказані праці торкаються лише невеликого кола проблем історії Молдавської Автономної Республіки, що охоплюють передумови та політичні процеси її утворення. Цим і зумовлена актуальність теми дослідження.

Мета статті. Автори публікації ставлять за мету дати характеристику найважливіших праць українських та зарубіжних істориків, у яких досліджуються політичні передумови, а також основні етапи та наслідки утворення Молдавської Автономної Республіки, особливості її соціально-економічного, політичного та етнокультурного розвитку у складі УРСР.

Виклад основного матеріалу. Першими розпочали дослідження історії Автономної Республіки в період її існування партійні та радянські керівники УРСР та МАССР – І. Криворуков, Н. Черлунчакевич та ін. У їхніх пропагандистських публікаціях визначено основні цілі та завдання утворення Молдавської Автономної Республіки – бути державним утворенням, до якого невдовзі мають приєднатися молдовани Бессарабії. Особливо цікавим є дослідження секретаря Одеського обкому більшовицької партії Н. Черлунчакевича, у якому автор характеризує чисельність та національний складу населення Придністров'я. За його даними, загальна кількість населення МАССР на час її створення складала 538 151 особу. Із них молдован – 184 919 осіб або лише 34,3% населення Республіки [Криворуков, 1933; Черлунчакевич, 1925].

Окремі проблеми національної політики та міжнаціональних відносин на території лівобережного Придністров'я досліджуються у працях А. Буценка, А. Хоменка та В. Дембо [Буценко, 1928; Хоменко, 1929; Дембо, 1930]. Вказані автори значну увагу приділяють розвитку освіти серед молдовського населення Республіки та створенню у Тирасполі 1929 р. учительського інституту. Національно-культурному будівництву в Автономній Республіці присвячена також публікація Л. Печеної [Печена, 1931]. У ній упереджено та тенденційно дано порівняльну характеристику культурного розвитку МАССР та Бессарабії, що перебувала у складі Румунії. Наведена автором інформація про успіхи у справі освіти та культури Автономної Республіки носить відверто пропагандистський характер, а тому її цінність викликає у сучасних дослідників певні сумніви.

На початку 1930-х рр. інтерес до вивчення історії Автономної Республіки послабився. Це зумовлювалося тим, що у 1934 р. було встановлено дипломатичні відносини між СРСР та Румунією, а тому приєднання Бессарабії до Радянського Союзу було на деякий час відкладено. У 40-х рр. XX ст. з'явилося кілька невеликих за обсягом і значенням наукових розвідок із вказаної проблеми. Із них нашу увагу привернула праця А. Дольника [Дольник, 1945]. У ній подано характеристику економічного та політичного становища Бессарабії у складі Румунії у 1918-1940 рр. Однак автор акцентує увагу на радянсько-румунських взаєминах як головному зовнішньополітичному фактору, що призвів до утворення МАССР.

Окремі питання пов'язані із утворенням Автономної Республіки знайшли своє відображення у монографії Ф. Омельчука [Омельчук, 1950]. Нашу увагу. Зокрема, привернув її розділ «Політичні та економічні передумови утворення Молдавської АРСР», в якому глибоко характеризується соціально-економічне та політичне становище Придністров'я на початку 1920-х рр.

Дослідження історії МАССР значно активізувалися на початку 1970-х років, напередодні святкування 50-річчя утворення Автономної Республіки. Значне коло питань щодо передумов, підготовки та утворення Молдавської Автономної Республіки знайшли своє відображення у

працях молдовських істориків. Зокрема у дослідженні С. Афтенюка, що охоплює період 1917-1941 рр., характеризуються політичні фактори утворення Республіки [Афтенюк, 1971]. О. Лазарев пов'язує утворення МАРСР із необхідністю посилення революційного руху в Бессарабії та приєднанню її території до СРСР [Лазарев, 1985]. Найбільшу цінність із доробку істориків Молдови складає монографія А. Репіди. Вперше у радянській історіографії автор провів комплексне дослідження внутрішніх та зовнішніх факторів утворення Автономної Республіки, глибоко проаналізував доступні на той час історичні джерела, зокрема рішення Політбюро ЦК РКП(б), що були визначальними при обранні місця й форми державності молдован України. У праці вперше міститься історіографічна довідка, у якій з позиції радянської історіографії характеризуються праці дослідників історії Молдавської Автономної Республіки [Репида, 1974].

Дослідженням історії Придністров'я напередодні утворення МАРСР активно займалася З. Іванова [Іванова, 1979; 1984]. В її працях глибоко проаналізовано соціально-економічне та політичне становище Придністров'я у підготовчий період утворення Автономної Республіки, дано характеристику національного складу населення регіону. Використовуючи матеріали перепису населення 1926 р., автор приходять до висновку, що на території Придністров'я, у період виникнення Республіки, українці складали 35%, молдовани – 25%, росіяни – 16%, євреї – 8% населення. Характеризуючи джерельну базу дослідження, З. Іванова зазначає, що значна її частина загинула в період Другої світової війни, а часті адміністративні зміни, що відбувалися в Придністров'ї у 1920-х рр., ускладнюють можливості зібрати об'єктивні статистичні дані.

Окремі проблеми державного будівництва на початковому етапі існування МАРСР досліджуються у колективній праці А. Сурилова та Н. Стратулата [Сурилов, 1967]. У монографії С. Брисякіна та М. Ситника історія Автономної Республіки подається через призму міжнародних відносин та зовнішньої політики СРСР у 1920 – початку 1940-х рр. та їх вплив на утворення влітку 1940 р. МАРСР [Брысякин, 1969]. У праці Б. Візера, з позицій радянської історіографії, подано характеристику радянського будівництва на території Придністров'я у період утворення Автономної Республіки та показано політику коренізації, що активно проводилася серед молдован регіону [Визер, 1977].

З істориків Республіки Молдови варто відзначити також монографію Ф. Левензона, в якій досліджується «Бессарабське питання» в радянсько-румунських взаєминах та його вплив на утворення Автономної Республіки [Левинзон, 1974]. Значну увагу автор приділяє характеристиці діяльності «Товариства Бессарабців», відділення якого було утворено в багатьох країнах світу. Окремі аспекти діяльності рад різних рівнів Придністров'я в період утворення Республіки досліджуються у праці А. Романа [Роман, 1985].

Із українських істориків важливі питання історії МАРСР досліджував у цей час В. Лисенко [Лисенко, 1974]. У його публікаціях утворення Автономної Республіки характеризується як результат «мудрої національної політики комуністичної партії», автор намагається показати її утворення як наслідок волевиявлення молдовського народу Придністров'я, якого насправді не було, а національний рух молдован так і не сформувався. Однак варто відзначити й деякі позитивні сторони досліджень В. Лисенка. У його публікаціях вперше введено в науковий обіг значну кількість раніше невідомих джерел – документів Державних архівів України Росії та Молдови, подано цікаву історіографічну довідку. На особливу увагу заслуговує характеристика дискусії, що розгорнулася у керівництві більшовицької партії щодо форми та місця утворення Автономної Республіки. При цьому автор вперше використав як джерело листування між двома ініціаторами утворення республіки Г. Котовським та М. Фрунзе.

Відомий радянський історик, архівіст та лінгвіст В. Шишмар'єв [Шишмарев, 1975]. у своїй ґрунтовній праці, виданій у 1975 р., подає цікаву історичну довідку україно-молдовських взаємин на Півдні України, характеризує етнічний склад населення та його вплив на формування території Молдавської Автономної Республіки. Цінність його роботи зумовлюється тим, що він широко використовував архівні матеріали, які були втрачені в період німецько-радянської війни.

У радянській історіографії 1970-1980-х рр. робились окремі спроби дослідити розвиток промисловості та сільського господарства Молдавської Автономної Республіки. Зокрема, у невеликій науковій розвідці І. Моїсєєва [Моисеев, 1977] характеризується створення матеріально-технічної бази сільського господарства Республіки та формування мережі МТС. На увагу дослідника вказаної проблеми заслуговує цікава з змістом праця В. Шем'якова [Шем'яков, 1969] в якій розкриваються основні етапи проведення культурних перетворень в МАРСР, зокрема розвитку освіти, науки, літератури та мистецтва.

Окремі проблеми історії Молдавської Автономної Республіки досліджують науковці та краєзнавці самопроголошеної і ніким не визнаної Придністровської Молдавської Республіки. Методологічні підходи, якими вони керуються, дають підстави авторам віднести їх праці до

.....
радянської історіографії. У публікації Б. Бомешко [Бомешко, 1996] характеризуються політичні передумови утворення Автономної Республіки. Колективна монографія Н. Бабилунги та Б. Бомешко [Бабилунга, Бомешко 1998] присвячена характеристиці історичних коренів виникнення сучасної проблеми Придністров'я. На думку авторів, саме утворення МАРСР на території де молдовське населення не складало більшості заклало глибинні етнополітичні передумови виникнення Придністровської проблеми [Бабилунга, Бомешко 2003]. У жовтні 2004 р. в Тирасполі відбулася Міжнародна конференція «Приднестровская государственность: история и современность (К 80-летию образования МАССР)». У матеріалах конференції [Сборник материалов, 2004] досліджуються різноманітні аспекти утворення та діяльності Автономної Республіки. Значне місце історії МАРСР відводиться у багатотомному виданні з історії Придністровської Молдавської Республіки [История Приднестровской..., 1996].

Після розпаду СРСР та утворення на його території незалежних держав виникли передумови для об'єктивного дослідження історії Молдавської Автономної Республіки. Першими таку спробу здійснили В. Боєчко, О. Ганжа та Б. Захарчук [Боєчко, Ганжа, Захарчук 1994]. Їх дослідження присвячено адміністративним змінам, що відбулися у Придністров'ї в період утворення Молдавської Автономної Республіки та становленню адміністративного кордону між УРСР та МАРСР, який остаточно було визначено лише у 1926 р. Окремі аспекти україно-молдовських взаємин в Автономній Республіці розглядаються у статті С. Гусєва та М. Цибенка [Гусєв, Цибенко 1992]. Монографія О. Данильченка [Данильченко, 1993] присвячена економічному та етнополітичному становищу етнічних груп Півдня України на початку 20-х рр. XX ст. Значна увага в ній приділяється характеристиці молдовського населення лівобережного Придністров'я та міжнаціональним відносинам у регіоні.

Цікавим сучасним дослідженням проблеми утворення МАРСР є стаття В. Боєчка [Боєчко, 1994]. Утворення Молдавської Автономної Республіки автор пов'язує із зовнішньою політикою СРСР, зокрема із розв'язанням «Бессарабського питання». За короткий проміжок часу дане питання тричі обговорювалось на засіданнях Політбюро ЦК КП(б)У – 8, 12 серпня та 4 вересня 1924 р. Як доречно вважає В. Боєчко, утворення МАРСР стало результатом тогочасної внутрішньої національно-державної політики більшовицької партії, що призвело до виникнення в середині 1920-х рр. цілої низки автономних республік, національних округів та автономних областей. Зовнішньополітичний чинник став визначальним у створенні Молдавської Автономної Республіки, законодавчому оформленні її статусу в межах УРСР. Водночас потреба розширення території Автономної Республіки до меж, які охоплювали усе Лівобережжя Дністра, зумовило об'єднання його частини з переважаючим українським населенням. За цих обставин більшість у новоутвореній Молдавській АРСР становили не молдовани, а українці. Однак молдовське населення лівобережжя Дністра дістало змогу мати свою національно-культурну автономію.

Монографія Л. Якубової [Якубова, 2000] присвячена дослідженню соціально-економічних та політичних процесів у середовищі національних меншин УРСР в 20-30 рр. XX ст. Вагоме місце у праці посідає характеристика соціальних трансформацій у середовищі молдовської національної меншини України в умовах втілення більшовицької програми коренізації, на зміну якої у 30-х рр. почала активно запроваджуватися політика русифікації національних меншин. На увагу дослідника вказаної проблеми заслуговує інформаційно насичена та змістовна публікація Т. Кияка [Кияк, 2002]. Автор подає широку історичну ретроспективу українсько-молдовських взаємин з найдавніших часів до початку XXI ст. Значну увагу в статті приділено подіям українсько-молдовських взаємин періоду утворення та існування МАРСР 1924-1940 рр. У науковій розвідці подано динаміку чисельності молдовського населення Автономної Республіки, досліджено взаємовідносини та взаємовпливи обох етносів у місцях їх спільного проживання.

Актуальні питання україно-молдовсько-румунських взаємин досліджуються у цікавій за змістом та постановкою проблем публікації відомого сучасного українського історика С. Кульчицького [Кульчицький, 2013]. Автор проводить цікаві історичні паралелі між МАРСР та сучасними відносинами між Республікою Молдовою та проросійською Придністровською Молдавською Республікою.

У публікації В. Орлика [Орлик, 2000] зроблено вдалу спробу дослідити найважливіші праці представників зарубіжної історіографії з історії молдовської національної меншини України 20-30-х рр. XX ст.

На увагу дослідника історії МАРСР заслуговують наукові розвідки В. Тучинського, С. Білоуса та Т. Фічори [Тучинський, 2016; 2007; Білоус, 2012; Фічора, 2010]. У них подається характеристика джерел та літератури, досліджуються соціально-економічні, демографічні та політичні процеси, що відбувалися в Республіці, а також події, пов'язані з її ліквідацією у 1940 р.

Окремі проблеми історії молдован Півдня України та Молдавської Автономної Республіки знайшли своє відображення у сучасних дисертаційних дослідженнях. Нашу увагу привернули зокрема дисертації В. Орляндського, І. Вишні та О. Садовніка [Орляндський, 1992; Вишня, 2018; Садовнік, 2020]. Вказані автори в нових геополітичних реаліях критично оцінюють

національну політику більшовицької партії в 1920-х рр. Виникнення МАРСР вони пов'язують із намаганням якомога швидше приєднати Бессарабію до СРСР. Значну увагу в роботах приділено історії Автономної Республіки у контексті сучасної проблеми Придністров'я.

Особливий інтерес у дослідника проблеми викликає дисертація Ю.Бабюха «Молдавська АРСР в складі УРСР: формування території та національний склад населення» [Бабюх, 2012]. Її автор зробив вдалу спробу дослідити причини, якими керувалися лідери більшовицької партії при створенні МАРСР, проаналізував основні принципи формування території Республіки та охарактеризував національні процеси, що відбувалися в Автономній Республіці у загальноукраїнському контексті.

Не можна залишити поза увагою і сучасні дослідження істориків Республіки Молдови. Із значної кількості публікацій з окресленої теми відзначимо праці О. Галущенко [Галущенко, 2001]. Особливий інтерес викликає його публікація «Утворення МАРСР: сучасний погляд історика» [Галущенко, 2014], в якій із залученням широкого кола раніше не відомих джерел показано справжню мету утворення Автономної Республіки у контексті національної політики більшовицької партії початку 1920-х рр. У наукових розвідках В. Іченка [Иченко, 2013; 2014] досліджується діяльність громадських організацій в суспільно-політичному житті МАРСР, особливо у сфері ліквідації не писемності та формування мережі народної освіти. Монографія А. Стратієвського [Стратиевский, 2001] присвячена маловивченій сторінці історії Автономної Республіки – голодомору 1932-1933 рр. Цінність роботи зумовлюється тим, що автором широко використано раніше не доступні документи і матеріали Архіву громадсько-політичних організацій Республіки Молдови.

У монографії Л. Репіди [Репида, 2008] досліджуються головні віхи становлення державності молдовського народу, починаючи від створення Молдавського князівства і завершуючи проголошенням незалежності у 1991 р., а тому історія МАРСР розглядається у контексті молдовського національного державотворення. Автор розглядає Автономну Республіку як перехідний етап до утворення у 1940 р. МРСР. На увагу дослідника вказаної проблеми заслуговують також найновіші узагальнюючі публікації з історії Молдови [История Республики..., 2002; Стати..., 2014]. У них значне місце приділяється міжвоєнному періоду історії молдовського народу, коли територія Бессарабії перебувала у складі Румунії, а на лівобережжі Дністра існувало молдовське автономне утворення.

Історії україно-молдовських взаємин була присвячена Міжнародна науково-практична конференція, що відбулася в Одесі у 2003 р. У матеріалах конференції [Збірник наукових праць, 2003] значна увага приділяється міжнаціональним відносинам в МАРСР, зокрема у сфері освіти та культури.

Висновки. Підсумовуючи викладений у статті матеріал, зауважимо, що багато проблем історії МАРСР були предметом досліджень істориків як України, так і Молдови. Однак в оцінці подій радянська історіографія не була об'єктивною. Історики радянської доби не мали можливості використовувати значну кількість документальних джерел, що проливали світло на справжні причини утворення Автономної Республіки. У працях 1920-1980-х рр. зовсім не відображено головних епізодів боротьби у керівництві більшовицької партії та держави з питання утворення Республіки. Радянська історіографія свідомо завищувала чисельність молдаван лівобережного Придністров'я. Загальна орієнтація радянської історичної науки на висвітлення лише позитивних фактів післяжовтневої історії спричинила замовчування багатьох суперечливих питань, що мали місце в період утворення та існування МАРСР, зокрема голодомору 1932-1933 р. та масових репресій 1930-х рр.

Лише на початку 90-х рр. ХХ ст. виникли передумови для об'єктивного дослідження історії Молдавської Автономної Республіки. Проте сучасні дослідники основну увагу звертають на вивчення внутрішніх та зовнішніх передумов утворення Республіки. Багато важливих проблем соціально-економічного, політичного та етнокультурного розвитку МАРСР і досі залишаються поза увагою дослідників як України так і Молдови.

Подяка. Висловлюємо щирі вдячності членам редакційної колегії журналу за фахові консультації, надані під час підготовки статті.

Фінансування. Автори не отримали фінансової підтримки для проведення дослідження та публікації цієї статті.

Джерела та література:

Ассоциация ученых Молдовы им. Н. Милеску-Спэтару (2002). *История Республики Молдова. С древнейших времен до наших дней* (изд. 2-е, перераб. и доп.). Кишинёв: «Etap-Poligraf», 360 с.

Афтенюк, С. Я. (1971). *Ленинская национальная политика Коммунистической партии и образование советской государственности молдавского народа*. Кишинев.

-
- Бабилунга, Н.В., Бомешко, Б.Г.** (1998). *Приднестровский конфликт: исторические, демографические, политические аспекты*. Тирасполь: РИО ПТУ, 87 с.
- Бабилунга, Н. В., Бомешко Б. Г.** (2003). *Феномен Приднестровья*. Тирасполь: РИО ПТУ, 336 с.
- Бабюх, Ю.А.** (2012). *Молдавська АРСР в складі УРСР: формування території та національний склад населення (1924–1940 рр.)*. (дис. канд. іст. наук). Київ: Інститут історії України НАН України, 219 с.
- Білоус, С.В.** (2012). Утворення Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки У Складі УРСР 1924 р.: причини і наслідки у контексті сучасної проблеми Придністров'я. *Наукові записки Полтавського національного університету імені М.Короленка. Серія Історія та географія*. Вип. 45. С. 27–35.
- Босчко, В.Д.** (1994). Утворення Молдавської Автономної Соціалістичної Республіки і «Бессарабське питання». *Проблеми історії України: факти, пошуки. Міжвідомчий збірник наукових праць*. Київ. Вип. 3. С.25–32.
- Босчко, В. Д., Ганжа, О.І., Захарчук, Б.І.** (1991). *Формування державних кордонів України (1917–1940 рр.)*. Київ.
- Бомешко, Б. Г.** (1996). *Образование Молдавской АССР*. Тирасполь.
- Брысякин, С., Сытник, М.** (1969). *Торжество исторической справедливости. 1918 и 1940 годы в судьбах молдавского народа*. Кишинев.
- Буценко, А.** (1928). *Радянське будівництво серед національних меншин УСРР*. Харків.
- Визер, Б. К.** (1977). *Советское строительство в левобережных районах Молдавии (1921-1924)*. Кишинев: Штиинца, 381 с.
- Вишня, І. А.** (2018). *Українсько-молдовські відносини у 1991-2014 рр.* Дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. істор. наук). Київ, 223 с.
- Галущенко, О. О.** (2003). Актуальные проблемы образования МАССР в современной историографии. *Ежегодный исторический альманах Приднестровья*. Тирасполь. 6. С.72–78.
- Галущенко, О. С.** (2001). *Население Молдавской АССР (1924–1940 гг.)*. Кишинёв: Тип. Акад. Наук, 48 с.
- Галущенко, О. С.** (2014). Образование Молдавской АССР: современный взгляд историка. *Проблемы национальной стратегии*. №5(26). С. 202–218.
- Гусев, С. О., Цибенко, М. М.** (1992). З досвіду розв'язання національного питання на Півдні України (1920-1930 рр.). *Український історичний журнал*. № 2. С.45–57.
- Данильченко, О. П.** (1993). *Етнічні групи Півдня України: економічне та соціально-політичне становище на початку 20-х рр. ХХ ст.* Київ.
- Дембо, В.** (1930). *Республіка без столиці*. Харків.
- Дольник, А.** (1945). *Бессарабия под властью румынских бояр (1918–1940 гг.)*. Москва.
- Збірник наукових праць** (2003). *Українсько-молдавські відносини: минуле та сучасне*. Збірник наукових праць VI Міжнародної наукової конференції. Одеса: Хвиля, 187 с.
- Иванова, З. М.** (1979). *Левобережные районы Молдавии в 1918–1924 гг. Исторический очерк*. Кишинев.
- Иванова, З. М.** (1984). *Культурное строительство в левобережной Молдавии в первые годы Советской власти (1918–1924 гг.)*. Кишинев.
- История Приднестровской Молдавской Республики** (1996). В 2-х т. Тирасполь. Т.1.
- Иченко, В. В.** (2014). Роль общественных организаций в деле становления народного образования Молдавской АССР (1924–1927 гг.). *Русин*. 2. С. 285–295.
- Иченко, В. В., Матвейчук, А. Е.** (2013). Общественные организации Молдавской автономии в 1924–1926 гг. (этнический аспект). *Русин*. 3. С. 102–106.
- Кияк, Т.** (2002). Молдово-румуно-українські взаємини. *Україна дипломатична*. Вип. 2. Київ. С. 519–557.
- Криворучков, І.** (1933). *На рубежі загарбаної землі. Дні боротьби за радянську Бессарабію*. Харків.
- Кульчицький, С.** (2013). *Румунія і Молдова: дві країни, одна нація*. Інститут історії України. Вип. 7. С. 85–102.
- Лазарев, А. М.** (1985). *Год 1940 – продолжение социалистической революции в Бессарабии*. Кишинев.
- Левензон, Ф.** (1974). *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*. Кишинев.
- Лисенко, В. Г.** (1974). Утворення і розвиток МАРСР у складі УРСР (1920–1940 рр.). *Український історичний журнал*. №. 9. С.46–54.
- Лисенко, В. Г.** (1974). *Шляхом братерського єднання (До 50-річчя утворення Молдавської РСР)*. Київ.
- Моисеев, И. К.** (1977). Вклад рабочего класса в развитие материально-технической базы коллективных хозяйств Молдавской АССР (1933–1937 гг.). *Известия АН МССР*. №. 2. С.31–42.

- Мохов, Н., Ролкер, Б., Царанов, В.** (1973). *История, археология, этнография Молдавской ССР.: Указатель советской литературы 1918–1968*. Кишинев.
- Омельчук, Ф. С.** (1950). *Развитие социалистической культуры Молдавской АССР*. Кишинев.
- Орлик, В.** (2000). Дослідження проблем суверенітету молдаван в Україні у 20-30-х роках ХХ ст. в зарубіжній історіографії. *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 6. С. 46–50.
- Орляндский, В. С.** (1992). *Национальные меньшины Юга Украины в 20-е годы: социально-политические аспекты проблемы* (Дис. ... канд. ист. наук.) Киев.
- Печена, Л.** (1931). *Два табори – дві політики. Національно-культурне будівництво в АМСРР та становище в окупованій Бессарабії*. Тирасполь.
- Рафальський, О. О.** (2000). *Національні меншини України у ХХ ст. Історіографічний нарис*. Київ.
- Репида, Л. Е.** (1974). *Образование Молдавской АССР*. Кишинев.
- Репида, Л. Е.** (2008). *Суверенная Молдова: история и современность*. Акад. наук Респ. Молдова. Ин-т культурного наследия. Центр этнологии. Кишинёв: Tipografia Centrală, 384 с.
- Роман, А.** (1985). *Власть трудящихся. Советы Молдавии в 1917–1941 гг.* Кишинев.
- Садовнік, О. В.** (2020). *Придністровський конфлікт в період 1988–2014 рр.* Дис. ... канд. іст. наук. Київ, 221 с.
- Сборник документов** (1964). *Начало большого пути: Сборник документов и материалов к 40-летию образования МАССР и создания Коммунистической партии Молдавии.* Кишинев, 1964;
- Сборник материалов** (2004). *Приднестровская государственность: история и современность (К 80-летию образования МАССР)*. Тирасполь.
- Сборник официальных документов** (1993). *Бессарабский вопрос и образование Приднестровской Молдавской Республики*. Тирасполь.
- Стати, В.** (2014). *История Молдовы* (2-е, доп. и отред. изд.). Кишинёв: Arva Color, 482 с.
- Стратиевский, А. В.** (2001). *Голод 1932–1933 гг. в Молдавской АССР*. Кишинёв: CETINI, 98 с.
- Сурилов, А., Стратулат, Н.** (1967). *О национально-государственном самоопределении молдавского народа*. Кишинев.
- Тучинський, В. А.** (2007). Чисельність та національний склад населення Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки 1924–1940 рр. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Історія. 12. С. 136–140.
- Тучинський, В. А.** (2016). Молдавська Автономна Радянська Соціалістична Республіка у складі УСРР 1924–1940 рр.: до питання про історичні корені виникнення сучасної проблеми Придністров'я. *Київські історичні студії*. 1. С. 27–31.
- Фічора, Т. І.** (2010). Історична складова Придністровського конфлікту. *Сумська старовина*. 31. С. 50–61.
- Хоменко, А.** (1929). *Національний склад людності УСРР*. Харків.
- Черльончакевич, Н.** (1925). *Национальный состав Советской Украины*. Харьков.
- Шемяков, В. М.** (1969). *Культурная революция в Советской Молдавии (1924–1940)*. Кишинев.
- Шишмарев, В. Ф.** (1975). *Романские поселения на Юге России*. Ленинград.
- Якубова, Л.** (2000). *Етнічні меншини УСРР у I половині 20-х рр. ХХ ст.* Київ.

Виталий Тучинский

Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского
кандидат исторических наук, доцент (Украина)

Богдан Левченко

Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского
аспирант (Украина)

Молдавская Автономная Советская Социалистическая Республика в составе УССР 1924–1940 гг.: историография

Аннотация. Целью статьи является исследование и характеристика научных трудов отечественных и зарубежных историков приуроченных Молдавской Автономной Советской Социалистической Республике – национально-государственному образованию, что существовало в составе Украинской Советской Социалистической Республики на протяжении 1924–1940 гг. **Методология исследования** основывается на общих научно-исследовательских принципах историзма, объективности, научности и специальных исторических методах историографического, логического и источниковедческого анализа, а также нарративном и проблемно-хронологическом. **Научная новизна** работы состоит в

.....
том, что в ней проведено комплексное исследование научного наследия украинских и молдавских ученых проблем, связанных с образованием, особенностями социально-экономического и этнонационального развития, а также ликвидации Молдавской Автономной Республики. **Выводы.** Историографию выбранной проблемы можно разделить на несколько основных периодов. Первый из них составляют труды советских исследователей. Исходя из методологических основ, которыми они пользовались, можно заметить, что предметом их исследований были исторические предпосылки образования Республики и ее успехи в деле социалистического строительства. Значительное внимание в их трудах уделено национально-культурному строительству, развитию образования и культуры. Второй период охватывает труды современных украинских ученых. Именно в начале 1990-х гг. сложились благоприятные условия для объективного изучения ранее неизвестных и умалчиваемых страниц истории МАССР. Это касается прежде всего исследования подлинных причин ее создания, национального состава населения, массовых репрессий межвоенного периода, а также внешнеполитических предпосылок ликвидации Автономной Республики в 1940 г. К третьему этапу мы относим научное наследие историков Республики Молдовы. Его характерной чертой является исследование процессов, которые происходили в Республике и их влияние на формирование национального сознания молдавского населения. К четвертому мы склонны отнести труды исследователей Приднестровской Молдавской Республики. Ими активно изучаются краеведческие проблемы истории МАССР и история отдельных населенных пунктов региона. Методологические принципы которыми они пользуются дают основания считать их частью пророссийской и антимолдавской историографии.

Ключевые слова: МАССР, историография, источниковедение, историографическая концепция, научная школа, национальная политика, межнациональные отношения, политическая борьба.

Vitalii A. Tuchynskyi

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
PhD. (History), Associate Professor (Ukraine)

Bohdan O. Levchenko

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
postgraduate student (Ukraine)

Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic within the USSR 1924-1940: historiography

Abstract. The article aims to study and characterize the scientific works of domestic and foreign historians dedicated to the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic - a nation-state entity that existed as part of the Ukrainian Soviet Socialist Republic during 1924-1940. **The research methodology** is based on the general research principles of historicism, objectivity, scientificity, and special historical methods of historiographical, logical, and source analysis, as well as narrative and problem-chronological. **The scientific novelty** of the work is that it conducted a comprehensive study of the scientific achievements of Ukrainian and Moldovan scientists' problems related to the formation, features of socio-economic and ethno-national development, as well as the liquidation of the Autonomous Republic of Moldova. **Conclusions.** The historiography of the chosen problem can be divided into several main periods. The first of them is the work of Soviet researchers. Based on the methodological principles they used, it can be noted that the subject of their research was the historical preconditions for the formation of the Republic and its success in socialist construction. Considerable attention in their works is paid to national and cultural construction, development of education, and culture. The second period covers the works of modern Ukrainian scientists. In the early 1990s, favourable conditions were created for an objective study of the previously unknown and hidden pages of the history of MASSR. This applies primarily to the study of the real reasons for its creation, ethnic composition, mass repressions of the interwar period, as well as foreign policy preconditions for the liquidation of the Autonomous Republic in 1940. The third stage includes the scientific work of historians of Moldova. Its characteristic feature is the study of state-building processes that took place in the Republic and their impact on the formation of the national consciousness of the Moldovan population. To the fourth, we tend to include the works of researchers of the Pridnestrovian Moldavian Republic. They actively study the local lore problems of the history of MASSR and the history of individual settlements in the region. The methodological principles they use give grounds to consider them part of pro-Russian and openly anti-Moldovan historiography.

Key words: MASSR, historiography, source studies, historiographical concept, scientific school, national politics, interethnic relations, political struggle.

References:

- Aftenyuk, S. Ya.** (1971). *Leninskaya natsional'naya politika Kommunisticheskoy partii i obrazovanie sovetsoj gosudastvennosti moldavskogo naroda* [Leninist national policy of the Communist Party and the formation of the Soviet statehood of the Moldovan people]. Kishinev. [In Russian].
- Assocziacziya ucheny`kh Moldovy` im. N. Milesku-Spe`taru** (2002). *Istoriya Respubliki Moldova. S drevnejshikh vremen do nashikh dnei* (izd. 2-e, pererab. i dop.) [History of the Republic of Moldova. From ancient times to the present day (2nd ed., revised and added)]. Kishinyov: «Elan-Poligraf», 360 p. [In Russian].
- Babilunga, N. V., Bomeshko, B. G.** (1998). *Pridnestrovskij konflikt: istoricheskie, demograficheskie, politicheskie aspekty* [Transnistrian conflict: historical, demographic, political aspects]. Tiraspol': RIO PTU, 87 p. [In Russian].
- Babilunga, N. V., Bomeshko, B. G.** (2003). *Fenomen Pridnestrov'ya* [The phenomenon of Transnistria]. Tiraspol': RIO PTU, 336 p. [In Russian].
- Babiukh, Yu. A.** (2012). *Moldavska ARSR v skladi URSS: formuvannia terytorii ta natsionalnyi sklad naselennia (1924–1940 rr.)* [Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic as a part of the Ukrainian SSR: formation of the territory and national composition of the population (1924–1940)]. dys. kand. ist. nauk. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 219 p. [In Ukrainian].
- Bilous, S. V.** (2012). *Utvorennia Moldavskoi Avtonomnoi Radianskoj Sotsialistichnoi Respubliki U Skladi URSS 1924 r.: Prychyny i naslidky u konteksti suchasnoi problemy Prydnistrov'ia* [Establishment of the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic As part of the USSR in 1924: Causes and consequences in the context of the current Transnistrian problem.]. *Naukovi zapysky Poltavskoho natsionalnogo universytetu imeni M.Korolenka. Seriia Istorii ta heohrafiia*. Vyp. 45. P. 27–35. [In Ukrainian].
- Boiechko, V. D.** (1994). *Utvorennia Moldavskoi Avtonomnoi Sotsialistichnoi Respubliki i «Bessarabske pytannia»* [Formation of the Moldavian Autonomous Socialist Republic and the Bessarabian Question]. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, poshuky – Problems of Ukrainian history: facts, research*. Mizhvidomchy zbirnyk naukovykh prats. Kyiv. Vyp. 3. P.25–32. [In Ukrainian].
- Boiechko, V. D., Hanzha, O.I., Zakharchuk, B.I.** (1991). *Formuvannia derzhavnykh kordoniv Ukrainy (1917–1940 rr.)* [Formation of state borders of Ukraine (1917–1940)]. Kyiv. [In Ukrainian].
- Bomeshko, B. G.** (1996). *Obrazovanie Moldavskoj ASSR* [Formation of the Moldavian ASSR]. Tiraspol. [In Russian].
- Bry'syakin, S., Sy`tnik, M.** (1969). *Torzhestvo istoricheskoi spravedlivosti. 1918 i 1940 gody` v sud'bakh moldavskogo naroda* [Triumph of historical justice. 1918 and 1940 in the fate of the Moldovan people]. Kishinev. [In Russian].
- Butsenko, A.** (1928). *Radianske budivnytstvo sered natsionalnykh menshyn USRR* [Soviet construction among the national minorities of the USSR]. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Cherlyunchakevich, N.** (19–25). *Natsional'nyj sostav Sovetskoi Ukrainy`*. *Khar'kov* [National composition of Soviet Ukraine]. [In Russian].
- Danylchenko, O. P.** (1993). *Etnichni hrupy Pivdnia Ukrainy: ekonomichne ta sotsialno-politychne stanovyshche na pochatku 20-kh rr.XX st* [Ethnic groups of the South of Ukraine: economic and socio-political situation in the early 20's of the XX century]. Kyiv. [In Ukrainian].
- Dembo, V.** (1930). *Respublika bez stolytsi* [Republic without a capital]. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Dol'nik, A.** (1945). *Bessarabiya pod vlast'yu rumy`nskikh boyar (1918–1940 gg.)* [Bessarabia under the rule of the Romanian boyars]. Moskva. [In Russian].
- Fichora, T. I.** (2010). *Istorychna skladova Prydnistrovskoho konfliktu* [Historical component of the Transnistrian conflict]. *Sum'ska starovyna*. №31. P. 50–61. [In Ukrainian].
- Galushhenko, O. O.** (2003). *Aktual'ny`e problemy` obrazovaniya MASSR v sovremennoj istoriografii* [Actual problems of the formation of the MASSR in modern historiography]. *Ezhegodnyj istoricheskij al'manakh Pridnestrov'ya*. Tiraspol'. № 6. P.72–78. [In Russian].
- Galushhenko, O. S.** (2001). *Naselenie Moldavskoj ASSR (1924–1940 gg.)* [Population of the Moldavian ASSR (1924–1940)]. Kishinyov: Tip. Akad. Nauk, 48 p. [In Russian].
- Galushhenko, O. S.** (2014). *Obrazovanie Moldavskoj ASSR: sovremennyj vzglyad istorika*. [Formation of the Moldavian ASSR: a modern view of the historian]. *Problemy` natsional'noj strategii – Problems of the national strategy*. 5(26). P. 202–218. [In Russian].
- Husiev, S. O., Tsybenko, M. M.** (1992). *Z dosvidu rozviazannia natsionalnogo pytannia na Pivdni Ukrainy (1920-1930 rr.)* [From the experience of solving the national question in the South of Ukraine (1920-1930)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*. № 2. P.45–57. [In Ukrainian].
- Ivanova, Z. M.** (1979). *Levoberezhny`e rajony` Moldavii v 1918–1924 gg* [Left-bank regions of Moldova in 1918–1924]. *Istoricheskij ocherk*. Kishinev. [In Russian].

- Ivanova, Z. M.** (1984). *Kul'turnoe stroitel'stvo v levoberezhnoy Moldavii v pervy'e gody Sovetskoy vlasti (1918–1924 gg.)* [Cultural construction in the left-bank Moldavia in the first years of Soviet power (1918–1924)]. Kishinev. [In Russian].
- Istoriya Pridnestrovskoy Moldavskoy Respubliki** [History of the Pridnestrovian Moldavian Republic] (1996). V 2-kh t. Tiraspol'. T.1. [In Russian].
- Ichenko, V. V.** (2014). Rol' obshchestvennykh organizatsiy v dele stanovleniya narodnogo obrazovaniya Moldavskoy ASSR (1924–1927 gg.) [The role of public organizations in the development of public education in the Moldavian ASSR (1924–1927)]. *Rusin.* №2. P. 285–295. [In Russian].
- Ichenko, V. V., Matvejchuk, A. E.** (2013). Obshchestvenny'e organizatsii Moldavskoy avtonomii v 1924–1926 gg. (e'tnicheskij aspekt) [Public organizations of the Moldavian autonomy in 1924–1926 (ethnic aspect)]. *Rusin.* №3. P. 102–106. [In Russian].
- Khomenko, A.** (1929). *Natsionalnyi sklad liudnosti USRR* [National composition of the population of the USSR]. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Kryvorukov, I.** (1933). *Na rubezhi zaharbanoi zemli. Dni borotby za radiansku Bessarabiiu* [On the verge of land grabbing. Days of struggle for Soviet Bessarabia]. Kharkiv. [In Ukrainian].
- Kulchytskyi, S.** (2013). *Rumuniia i Moldova: dvi krainy, odna natsiia* [Romania and Moldova: two countries, one nation]. Instytut istorii Ukrainy. Vyp. 7. P. 85–102. [In Ukrainian].
- Kyjak, T.** (2002). *Moldovo-rumuno-ukrainski vzaiemyny* [Moldovan-Romanian-Ukrainian relations]. *Ukraina dyplomatychna – Ukraine is diplomatic.* Vyp. 2. Kyiv. P. 519–557. [In Ukrainian].
- Lazarev, A. M.** (1985). *God 1940 – prodolzhenie soczjalisticheskoy revolyucii v Bessarabii* [Year 1940 - continuation of the socialist revolution in Bessarabia]. Kishinev. [In Russian].
- Levenzon, F.** (1974). *Moldavskaya sovetskaya gosudarstvennost' i bessarabskij vopros* [Moldavian Soviet statehood and the Bessarabian issue]. Kishinev. [In Russian].
- Lysenko, V. H.** (1974). *Shliakhom braterskoho yednannia (Do 50-richchia utvorennia Moldavskoi RSR)* [By fraternal unity (To the 50th anniversary of the formation of the Moldavian SSR)]. Kyiv. [In Ukrainian].
- Lysenko, V. H.** (1974). *Utvorennia i rozvytok MARSR u skladi URSR (1920–1940 rr.)* [Formation and development of MARSR as part of the USSR (1920–1940)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal.* №. 9. P.46–54. [In Ukrainian].
- Moiseev, I. K.** (1977). *Vklad rabocheho klassa v razvitie material'no-tekhnicheskoy bazy kollektivnykh khozyajstv Moldavskoy ASSR (1933–1937 gg.)* [The contribution of the working class to the development of the material and technical base of the collective farms of the Moldavian ASSR (1933–1937)]. *Izvestiya AN MSSR.* №. 2. P.31–42. [In Russian].
- Mokhov, N., Rolker, B., Czaranov, V.** (1973). *Istoriya, arkheologiya, e'tnografiya Moldavskoy SSR* [History, archeology, ethnography of the Moldavian SSR].: Ukazatel' sovetskoy literatury 1918–1968. Kishinev. [In Russian].
- Omel'chuk, F. S.** (1950). *Razvitie soczjalisticheskoy kul'tury Moldavskoy SSR* [The development of the socialist culture of the Moldavian SSR]. Kishinev. [In Russian].
- Orlyk, V.** (2000). *Doslidzhennia problem suverenitetu moldavan v Ukraini u 20-30-kh rokakh KhKh st. v zarubizhnii istoriografii* [A study of the problems of Moldovan sovereignty in Ukraine in the 1920s and 1930s. in foreign historiography]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy.* Vyp. 6. P. 46–50. [In Ukrainian].
- Orlyandskij, V. S.** (1992). *Naczional'ny'e menshiny Yuga Ukrainy v 20-e gody: soczial'no-politicheskie aspekty problemy* (Dis. kand. ist. nauk.) [National Minorities of the South of Ukraine in the 1920s: Socio-Political Aspects of the Problem (Dis. Candidate of Historical Sciences.)]. Kiev. [In Russian].
- Pechena, L.** (1931). *Dva tabory – dvi polityky. Natsionalno-kulturne budivnytstvo v AMSRR ta stanovyshche v okupovanii Bessarabii* [Two camps - two politicians. National and cultural construction in the AMSSR and the situation in occupied Bessarabia]. Tyraspol. [In Ukrainian].
- Rafalskyi, O. O.** (2000). *Natsionalni menshyny Ukrainy u XX st* [National minorities of Ukraine in the XX century]. Istoriohrafichniy narys. Kyiv. [In Ukrainian].
- Repyda, L. E.** (1974). *Obrazovanye Moldavskoi ASSR* [Education of the Moldavian ASSR]. Kyshynev. [In Russian].
- Repyda, L. E.** (2008). *Suverennaia Moldova: ystoriya y sovremennost* [Sovereign Moldova: history and modernity]. Akad. nauk Resp. Moldova. Yn-t kulturnoho nasledyia. Tsentr etnologyy. Kyshynëv: Tipografia Centrală, 384 p. [In Russian].
- Roman, A.** (1985). *Vlast trudiashchykh* [Workers' power. Soviets of Moldavia in 1917–1941]. Sovety Moldavy v 1917–1941 hh. Kyshynev. [In Russian].
- Sadovnik, O. V.** (2020). *Prydnistrovskiy konflikt v period 1988–2014 rr. Dys.... kand. ist. Nauk.* [Transnistrian conflict in the period 1988–2014 (Dissertations for the degree of Candidate of Historical Sciences)]. Kyiv, 221 p. [In Ukrainian].
- Sbornik dokumentov** (1964). *Nachalo bolshoho puty: Sbornik dokumentov y materyalov k 40-letiyu obrazovaniya MASSR y sozdaniya Kommunistycheskoy partyy Moldavy* [The beginning of a long

journey: Collection of documents and materials for the 40th anniversary of the formation of the MASSR and the creation of the Communist Party of Moldova].- Kyshynev, 1964; [In Russian].

Sbornik materialov (2004). *Pridnestrovskaya gosudarstvennost': istoriya i sovremennost' (K 80-letiyu obrazovaniya MASSR)* [Pridnestrovian statehood: history and modernity (To the 80th anniversary of the formation of the MASSR)]. Tiraspol'. [In Russian].

Sbornik ofitsial'nykh dokumentov (1993). *Bessarabskij vopros i obrazovanie Pridnestrovskoj Moldavskoj Respubliki* [The Bessarabian issue and the formation of the Pridnestrovian Moldavian Republic]. Tiraspol'. [In Russian].

Stati, V. (2014). *Istoriya Moldovy* (2-e, dop. i otređ. izd.) [History of Moldova (2nd, additional and redacted ed.)]. Kishinyov: Arva Color, 482 p. [In Russian].

Stratievskij, A. V. (2001). *Golod 1932-1933 gg. v Moldavskoj ASSR* [Famine of 1932-1933 in the Moldavian ASSR]. Kishinyov: CETINI, 98 p. [In Russian].

Surilov, A., Stratulat, N. (1967). *O natsional'no-gosudarstvennom samoopredelenii moldavskogo naroda* [On the national-state self-determination of the Moldovan people]. Kishinev. [In Russian].

Tuchynskiy, V. A. (2007). Chyselnist ta natsionalnyi sklad naselennia Moldavskoi Avtonomnoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliki 1924–1940 rr [Population and ethnic composition of the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic of 1924–1940]. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Istoriia. – Scientific papers of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University. Series: History. 12. P. 136–140. [In Ukrainian].

Tuchynskiy, V. A. (2016). Moldavska Avtonomna Radianska Sotsialistychna Respublika u skladi USSR 1924-1940 rr.: do pytannia pro istorychni koreni vynyknennia suchasnoi problemy Prydnistrovia [Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic within the USSR 1924-1940: on the question of the historical roots of the modern problem of Transnistria]. *Kyivski istorychni studii – Kyiv historical studies*. № 1. P. 27–31. [In Ukrainian].

Shemyakov, V. M. (1969). *Kul'turnaya revolyuciya v Sovetskoj Moldavii (1924–1940)* [Cultural Revolution in Soviet Moldavia (1924–1940)]. Kishinev. [In Russian].

Shishmarev, V. F. (1975). *Romanskije poseleniya na Yuge Rossii* [Romanesque settlements in the South of Russia]. Leningrad. [In Russian].

Vishnya, I. A. (2018). *Ukrayins'ko-moldovs'ki v'idosini u 1991-2014 rr.* [Ukrainian-Moldovan relations in 1991-2014]. Diss. ... kand. ist. nauk. Kyiv, 223 p. [In Ukrainian].

Vizer, B. K. (1977). *Sovetskoe stroitel'stvo v levoberezhnykh rajonakh Moldavii (1921-1924)* [Soviet construction in the left-bank regions of Moldova (1921-1924)]. Kishinev: Shtiincza, 381 p. . [In Russian].

Yakubova, L. (2000). *Etnichni menshyny USSR u I polovyni 20-kh rr.XX st* [Ethnic minorities of the USSR in the first half of the 1920s]. Kyiv. [In Ukrainian].

Zbirnyk naukovykh prats (2003). *Ukrainsko-moldavski vidnosyny: mynule ta suchasne* [Ukrainian-Moldovan relations: past and present]. Zbirnyk naukovykh prats VI Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Odesa: Khvyliia, 187 p. [In Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 17.01.2022 р.

Статтю рекомендовано до друку 02.03.2022 р.